

**Л.М.АБРАМЕНКО «ПОСЛЕДНЯЯ ОБИТЕЛЬ. КРЫМ,
1920 – 1921 годы» (К., МАУП, 2005. – 480 с.)**

Проблемам історії Криму початку 20-х років присвячена велика кількість різноманітних видань. Проте вивчення історії розгортання «червоного терору» який панував на Кримському півострові в 1920 – 1921 рр. у вітчизняній літературі за радянських часів не знаходило широкого висвітлення.

Проте не можна говорити, що в зарубіжній історіографії ця тема залишалася «terra incognita». Невдовзі після закінчення громадянської війни з'явилися перші книги в котрих висвітлювалися страхітливі події «червоного терору». Це, передовсім, такі видання як «Окаянные дни» І.Буніна, «Другие берега» В.Набокова, «Сонце мёртвых» І.Шмельова, робота С.Мельгунова «Красный террор в России. 1918 – 1923». Матеріали, які стосувалися цієї проблематики з'являлися також в багатьох мемуарах емігрантів, які мешкали за межами Радянської Росії. Ці свідчення тих, хто сам приймав участь у тогочасних подіях й бачив всі жахи «червоного терору», як то кажуть, на власні очі, були більш ніж промовистими. Проте багато років ця література вважалася антирадянською й була заборонена в Радянському Союзі.

Про «червоний терор» у вітчизняній історіографії почали відкрито говорити лише з приходом політики гласності. За роки, що пройшли з того часу вийшло багато журнальних та газетних статей, брошур, матеріалів різноманітних конференцій, книг присвячених цієї проблематиці. І зараз прізвища В.Брошевана, В. та О.Зарубіних, В.Петрова, Д.Урсу, С.Філімонова, Д.Омельчука, М.Акулова, Л.Вакатової, Н.Шевцової, С.Юрченка, М.Шитюка, С.Білоконя та ін., які вивчали цю тему, достатньо відомі дослідникам. Проте, незважаючи на досить широке вивчення проблеми «червоного терору» й зараз ця проблематика все ще зберігає достатню кількість «білих плям».

Однією з робіт, котра направлена саме на «викорінення» цих до цього часу маловідомих сторінок історії Криму й є книга Л.Абраменка.

Л.Абраменко, який достатньо довгий час працював в органах прокуратури й мав можливість користуватися та широко застосовувати у власній роботі матеріали архіву СБУ (як й інших архівів України), а тому зібрав дуже змістовний архівний матеріал, який й використав при написанні цієї книги. Завдяки цьому рецензоване видання, котре написано на основі величезної документальної бази (багато з документів, що використані в книзі введені до кола історичних джерел вперше) є помітним явищем у сучасній вітчизняній бібліографії.

Книга складається з двох частин: в першій «Диктатура пролетаріату: її сутність й дії» висвітлюються загальні питання всіх складових, які «забезпечували» широке «впровадження» в Криму «червоного терору» (про це недвозначно свідчать, наприклад, назви параграфів з яких складається ця частина — «Чекісти», «Диктатура», «Полон», «Біженці. Возвращенці», «Закладники», «Члени родини. Посібники» та ін.), а в другій «Криваві сліди на кримській землі» приведені дані, що стосуються подій, котрі відбувалися безпосередньо в основних містах півострова (Сімферополі, Джанкої, Керчі, Феодосії, Ялті, Севастополі, Євпаторії, Бахчисараї та ін.). Слід особливо зазначити, що всі події, про які розповідає автор ілюструються як великими витягами з унікальних архівних документів, так й багатьма списками прізвищ та анкетних відомостей тих, хто був розстріляний в кожному з міст Криму (ясна річ, що ці списки досить неповні). Окрім цього в роботі було використано величезну кількість різноманітних фотографій, котрі додають книзі більшої цінності.

Окремо у роботі підіймаються питання, що стосуються фізичного знищення полонених Білої армії, армії УНР, бійців армії Н.Махна, представників цивільного населення усіх верств, нехтування більшовицьким керівництвом всіх міжнародних конвенцій щодо полонених, широко поширеної практики катування заарештованих, використання інституту закладників та застосування щодо них практики розстрілів, розкривається внутрішня структура органів ЧК, приводяться біографії чекістів Криму та ін. Подані данні недвозначно свідчать про той розгул більшовицької диктатури й нехтування найважливіших законів міжнародного гуманітарного права, який панував на Кримському півострові у 1920 — 1921 роках.

На останок слід додати, що це видання розраховане на величезне коле дослідників — від працівників сфери науки та освіти до школярів і студентів, а також для всіх тих, кого цікавить історія розвитку нашої держави.

Т.Бикова, к.і.н.